

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНЬОЇ
ПОЛІТИКИ
ЦЕНТР ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ОСВІТИ
МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

ДРУГА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

**«ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН ТА СВІТОВОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ»**

16 БЕРЕЗНЯ 2012 Р.

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МАРІУПОЛЬ — 2012

ББК 66.4я431
УДК 327(063)

Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів Другої Інтернет-конференції (16 березня 2012 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь, 2012. — 304 с.

Редакційна колегія:

К. В. Балабанов, д.політ.н., професор, ректор МДУ; **І. С. Пономарьова**, д.і.н., професор кафедри МВ та ЗП, декан історичного факультету МДУ; **Н. О. Качинська**, к.політ.н., доцент кафедри МВ та ЗП, заступник декана історичного факультету; **М. В. Булик**, к.політ.н., старший викладач кафедри МВ та ЗП, заступник завідувача кафедри МВ та ЗП; **Н. В. Гаврилова**, к.і.н., доцент; **В. Ф. Лисак**, к.і.н., доцент; **С. П. Пахоменко**, к.і.н., доцент; **А. М. Дегтеренко**, к.політ.н., доцент; **Є. В. Рябінін**, к.політ.н.; **Трофименко М. В.**, к.політ.н., доцент кафедри МВ та ЗП; **М. Т. Подибайло**, старший викладач кафедри МВ та ЗП; **О. О. Черепченко**, старший викладач кафедри МВ та ЗП.

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики (протокол № 8 від 16.03.2012).

Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету Маріупольського державного університету (протокол № 6 від 20.03.2012).

**СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКИЙ РЕГІОН У МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИНАХ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Лисак В. Ф.,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та
зовнішньої політики Маріупольського державного університету*

Середземноморському регіону належить визначна роль в історії людства. Неодноразово цей регіон був центром виникнення, розвитку та падіння цивілізацій, що залишили в історії непересічне значення. Він є важливим як з точки зору етнічної та релігійної різноманітності, так і в економічному, енергетичному та транспортному аспекті. Значення Середземномор'я протягом всієї історії людства знайшло відображення в численних працях істориків, політологів, геополітиків тощо.

На сьогоднішній день географічно Середземномор'я визначено як природна країна, яка включає басейн Середземного моря з його островами та прилеглими територіями Європи, Азії та Африки. Загальна площа складає близько 4 млн км². Однак серединою регіону безперечно є Середземне море, яке омиває береги Іспанії, Франції, Італії, Монако, Мальти та інших країн. Середземним морем проходять важливі шляхи, що поєднують Європу з Африкою, Південною та Східною Азією тощо [10].

Деякі дослідники вважають, що рівень економічного розвитку та протиріччя між окремими країнами регіону на сьогоднішній день не дозволяють говорити про Середземномор'я як єдиний геополітичний простір. Замість цього вводять терміни субрегіональна специфіка та субрегіональна взаємодія [10]. Приводом цього є регіон Східного Середземномор'я, в якому існує Палестинська проблема, арабо-ізраїльський конфлікт, ситуації в Лівані, Єгипті, Сирії [1].

Звертаючи увагу на важливість Середземноморського регіону в сучасних міжнародних відносинах слід відзначити, що світова спільнота, окремі впливові міжнародні інституції останнім часом приділяють велику увагу Середземномор'ю з метою вирішення протиріч і недопущення конфліктних ситуацій.

У 1994 р. в межах діяльності Північноатлантичного Альянсу було розпочато Середземноморський діалог. Спочатку з Єгиптом, Ізраїлем, Йорданією, Мавританією, Марокко та Тунісом. Пізніше до Середземноморського діалогу приєднався Алжир. Метою діалогу є безпека і стабільність у Середземномор'ї [5].

Середземноморський діалог включає політичний та практичний аспекти діяльності. Політична складова діалогу базується на регулярних зустрічах в форматі НАТО +1 та НАТО +7. Також Середземноморський діалог передбачає розвиток практичної співпраці. З 1997 р. розробляється щорічна Робоча програма, яка містить заходи щодо співпраці в галузі інформації, науки та довілля, цивільного планування на випадок

надзвичайних ситуацій, врегулювання криз, оборонної політики і стратегії, безпеки кордонів, консультацій з питань тероризму та інші [5].

Певна увага до країн Середземного моря приділена Європейським Союзом. На установчому саміті у м. Парижі 13 липня 2008 р. за ініціативою Франції було створено «Союз для Середземномор'я» [6]. У саміті взяли участь 27 країн Європейського Союзу, 5 європейських країн, що межують з Середземним морем (Албанія, Боснія-Герцеговина, Монако, Чорногорія та Хорватія) та 11 країн Півдня Середземномор'я (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Ліван, Марокко, Сирія, Туніс, Туреччина, Палестинська адміністрація, Йорданія та Мавританія). В рамках діяльності Союзу передбачалася тісна співпраця з відповідними загальноєвропейськими структурами. Пріоритетними напрямками є політика відбіркової міграції, екологія та захист навколишнього середовища, боротьба з забрудненням Середземного моря. Стратегічно важливим серед комплексу задач є політика спільного довгострокового розвитку і зміцнення співробітництва та взаємодопомоги усередині Середземноморського регіону у галузі економіки, боротьби з корупцією. Приділена увага розвитку культури, системи освіти та охорони здоров'я [7].

Другий саміт «Союзу для Середземномор'я» було заплановано на 2010 р. Однак його двічі переносили. Деякі міжнародні експерти висловлюють думку, що Середземноморський союз виявився неефективною структурою, доказом чого є події в Тунісі та Єгипті [3].

Після подій 11 вересня 2001 р. було започатковано антитерористичну операцію НАТО «Активні зусилля». Вона спрямована на виявлення та стримування терористичної діяльності в районі Середземномор'я. Сили НАТО здійснюють спостереження за більш, ніж 100 тис. торгівельних суден, допомагають підтримувати безпеку морського простору, захищати судноплавство. Збереження важливих торгівельних маршрутів у Середземномор'ї відкритими й безпечними є надзвичайно важливим для безпеки НАТО, оскільки близько 65 % нафти і природного газу, що споживаються в Західній Європі, щорічно проходить через Середземне море [4].

Із квітня 2003 р. НАТО систематично інспектує підозрілі судна. З березня 2003 р. було розпочато супровід через Гібралтарську протоку невійськових суден країн-членів Альянсу за їхніми запитамі. Це було спрямоване на допомогу в запобіганні терористичним актам, подібним до тих, що мали місце біля узбережжя Ємену проти американського військового корабля «Коул» у жовтні 2000 р. та проти французького нафтового танкера «Лімбург» через два роки по тому. Цей регіон вважається особливо уразливим, оскільки протока є надзвичайно вузькою, а через неї щодня проходить майже 3 тис. торговельних суден. Загалом 488 суден скористалися супроводом сил НАТО до того, як оперативно-тактична група «Строг» (STROG, Гібралтарська протока) припинила свою діяльність у березні 2004 р. З цього часу НАТО поширила свої повноваження на усе Середземномор'я.

На Стамбульському саміті у червні 2004 р. було вирішено підсилити операцію «Активні зусилля» [4].

У січні 2010 р. був ухвалений план операції, в якому зміцнення співробітництва з країнами, що не є членами НАТО, та міжнародними організаціями з метою поліпшення обізнаності про морську обстановку, визнано важливим. Отже, операція «Активні зусилля» уможливіє зміцнення стосунків між НАТО та країнами-партнерами, особливо з тими, що беруть участь у Середземноморському діалозі. Починаючи з 2004 року, свою допомогу почали пропонувати країни-партнери та країни, що не є членами НАТО.

Слід звернути увагу, що Україна, як активна учасниця міжнародних відносин, бере участь у співробітництві з країнами НАТО та зокрема у рамках Середземноморського регіону. Україна виділяла свої судна для проведення операції «Активні зусилля» у 2007 та 2008 рр., в період з 10 по 17 листопада 2010 р. для нарощування сил у регіоні [9].

На базі штабу українських ВМС в Севастополі розгорнуто Контактний пункт, який з 2005 р. здійснює моніторинг цивільного судноплавства в Чорному морі й обмін відкритою інформацією з Регіональним командуванням Об'єднаних військово-морських сил НАТО в Неаполі. У підготовці до дій в Середземному морі задіяні екіпажі фрегата «Гетьман Сагайдачний» з вертольотом Ка-27, корветів «Тернопіль» і «Луцьк», а також оглядові команди зі складу сил спеціального призначення [9].

Слід відзначити, що відносини між Україною та ЄС розвиваються в рамках «ініціативи сусідства». За наполяганням Франції та Іспанії вона поширена на країни Південного Середземномор'я і має посилити існуючі механізми Євро-Середземноморського партнерства (зокрема, Барселонського процесу). Враховуючи, що на світовій арені за Україною поступово закріплюється образ миролюбної країни, яка активно співпрацює в питаннях регіональної безпеки та стратегічне значення середземноморського простору для забезпечення торгово-економічних інтересів нашої держави (морські шляхи з України у світ пролягають саме через Босфор та окремі проекти постачання енергоносіїв для нашої держави пов'язані з Середземномор'ям), вкрай необхідно нашій державі отримати статус спостерігача на засіданнях «Союзу для Середземномор'я». Це надасть можливість заручитися підтримкою таких європейських фінансових механізмів як програма Євро-середземноморського інвестування та партнерства (Facility for Euro-Mediterranean Investment and Partnership – FEMIP) та у повній мірі використати фінансові інструменти Європейської політики сусідства (Neighbourhood Investment Facility) [2].

Таким чином, Середземноморський регіон в сучасних міжнародних відносинах представляє інтерес для багатьох держав світу, які об'єднані у різноманітні міжнародні організації та структури. Україна, як активний учасник міжнародних відносин, зацікавлена у подальшому поглибленні як субрегіональних зв'язків у межах Середземномор'я та Чорноморсько-

Середземноморського регіону так і співробітництві з окремими його країнами.

Список використаних джерел

1. Кухалейшвили Г. Восточное Средиземноморье: узел энергетического противостояния. Аспекты и роль Греции в его разрешении. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sd.net.ua/2012/01/24/print:page,1,east-middeterannen-energetic-conflict.html>
2. Макух В. В. Україна і країни Магрибу: реалії та перспективи (Актуальні питання двостороннього співробітництва). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.niss.od.ua/zbirku/makuh.pdf>
3. Немецкий взгляд на волнение в Египте. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rodon.org/polit-110209105519>
4. Операція «Активні зусилля». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nato.int/cps/uk/natolive/topics_7932.htm
5. Середземноморський діалог. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.uanato.info/3-seredzem.asp>
6. Сидорук Т. Східне партнерство та Союз для Середземномор'я: можливості реформування Європейської політики сусідства. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sup/2010_21/Rozdil_3/07_Sydoruk.pdf
7. «Союз для Середземномор'я» - новий формат співробітництва Арабських країн Північної Африки з Європейським Союзом: досвід для України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/September09/6.htm>
8. Союз для Средиземноморья: туманные перспективы. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://journal-neo.com/?q=ru/node/3018>
9. Український внесок в «Активні зусилля». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.atp.mil.gov.ua/number/16/96.htm>
10. Южилин Виталий Александрович. Средиземноморье и Россия в новых геополитических реалиях [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/sredizemnomore-i-rossiya-v-novykh-geopoliticheskikh-realiyakh>.